

SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS UNSURLARININ SÜRDÜRÜLEBİLİR TURİZM KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ: GÜMÜŞHANE İLİ ÖRNEĞİ

İSMAİL ÇALIK

Yrd. Doç. Dr., Gümüşhane Üniversitesi, Turizm Fakültesi

ismailcalik29@gmail.com

MURAT ÖDEMİŞ

Öğr. Gör., Gümüşhane Üniversitesi, Turizm Fakültesi

mrodemis@gmail.com

ÖZET

Sürdürülebilir turizmin, bir yöreye ait unutulmuş veya unutulmaya yüz tutmuş somut olmayan kültürel mirasın kayıt altına alınarak korunmasında önemli bir role sahip olduğu söylenebilir. Bu bağlamda bu çalışmanın amacı, sürdürülebilir turizm ilkeleri rehberliğinde Gümüşhane ili somut olmayan kültürel miras unsurlarını; el sanatları, yöresel mimari, yiyecek-içecek kültürü, halk kültürü etkinlikleri ve diğer somut olmayan kültürel miras kategorilerine göre değerlendirmektir. Çalışmada, maksatlı örneklem yöntemine göre seçilen paydaşlarla görüşülmüş, görüşme içerikleri metin haline getirilerek, içerik analizi tekniği ile çözümlenmiştir. Araştırmanın bulgularına göre, Gümüşhane ilinde unutulmuş veya unutulmaya yüz tutmuş kültürel miras öğelerinin var olduğu belirlenmiştir. Sonuç olarak, Gümüşhane yöresine ait somut olmayan kültürel mirasın, sürdürülebilir turizm ilkeleri rehberliğinde, paydaş yönetimi çerçevesinde, planlı ve sonuç odaklı projeler yoluyla koruma altına alınmasının gerekliliği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Gümüşhane, Somut Olmayan Kültürel Miras, Sürdürülebilir Turizm

GİRİŞ

Turizm kaynaklarının gelecek nesillere aktarılması, yerel halkın turizmin faydalarından maksimum düzeyde yararlanması, bölgelere özgü sürdürülebilir turizm göstergelerinin belirlenmesi vb. anahtar başlıklar, sürdürülebilir turizm kapsamında değerlendirilen konular arasında yer almaktadır. Sürdürülebilir turizmin sosyal göstergeleri arasında yer alan yerel kültür üzerine bilgiler ve somut olmayan kültürel mirasla ilgili çalışmalar, kültür kavramı ile sürdürülebilir turizm arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır. Bu bağlamda; kültürler, kültürel miras unsurları ve kültürel miras unsurları kapsamında yer alan somut olmayan kültü-

rel miras kavramı ile ilgili çalışmalar son yıllarda artma eğiliminde olmakla beraber, literatürde somut olmayan kültürel mirasın sürdürülebilir turizm kapsamında incelendiği çalışmalara da rastlamak mümkündür.

Bu doğrultuda bu çalışmada ise; Gümüşhane'deki gün yüzüne çıkmamış ve unutulmaya yüz tutmuş somut olmayan kültürel miras unsurlarının tespit edilerek, Gümüşhane'ye ait somut olmayan kültürel miras unsurlarının kayıt altına alınması, korunması ve gelecek nesillere aktarılması ve bu noktada sürdürülebilir turizmin nasıl bir rol üstleneceğinin araştırılması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda, ilk olarak Gümüşhane'nin somut olmayan kültürel miras unsurları ile ilgili literatür incelenmiş, daha sonra maksatlı örneklem yöntemi ile seçilen katılımcılarla yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Son olarak görüşme metinleri temalaştırılarak, nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Somut Olmayan Kültürel Miras Kavramı

Kültürel miras, gözle görülebilen objeler ve eserlerden çok daha fazlasını ifade etmektedir. Genel anlamda insanlığa ait kültürel miras, dünyanın dört bir yanındaki sayısız topluluğa ve gruba ait olan, nesilden nesile aktarılan yaşayan hafızayı ve geleneklerin tümünü kapsamaktadır. Dolayısıyla kültürel miras, somut kültürel miras unsurlarıyla birlikte somut olmayan unsurları da kapsamına almalıdır (UNESCO, 2007).

UNESCO (2015a) somut olmayan kültürel miras unsurlarını genel olarak; ağızdan ağıza yayılmış olan gelenek ve adetler, çeşitli sanat etkinlikleri, sosyal uygulamalar ve etkinlikler, festivaller, evren ve doğa hakkındaki bilgi birikimi ve uygulamalar veya geleneksel sanata ait bilgi birikimi ve uygulamalar şeklinde tarif etmektedir.

Ülkemiz 2003 yılında UNESCO tarafından kabul edilen somut olmayan kültürel mirasın korunmasına ilişkin sözleşmeyi, 19.01.2006 tarihli ve 5448 sayılı kanunla kabul ederek taraf olmuştur (Resmi Gazete, 2006). Türkiye'nin "Dünya Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi"ne temsili olarak girmeye hak kazanan 12 somut olmayan kültürel miras değeri bulunmaktadır. En son 2014 yılında ebru sanatı bu listeye dahil edilmiştir (UNESCO, 2015b).

Somut Olmayan Kültürel Miras ve Sürdürülebilir Turizm

Sürdürülebilir turizm; "mevcut turistlerin ve ev sahibi toplumların istek ve beklentilerini karşılayan, ekonomik, sosyal, estetik talepleri öngören, kültürel bütün-

lüğün, zorunlu ekolojik süreçlerin, biyolojik çeşitliliğin ve yaşam destek sistemlerinin devamlılığının sağlandığı bir planlama süreci” olarak tanımlanmıştır (UNEP, 2003, s. 7). Bu planlama sürecinde karar vericilere rehber niteliği taşıyan en temel kaynak, sürdürülebilir turizm göstergeleridir. Ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel konularda belirlenen göstergeler; turizmin olumlu ve olumsuz etkilerinin ölçülmesinde kullanılan veri setleridir. Bu veri setleri, gerek belli bir turizm alanı için gerekse bölgesel anlamda belirlenmektedir. Sürdürülebilir turizm göstergeleri ile ilgili yapılan en kapsamlı çalışma, 2004 yılında Dünya Turizm Örgütü tarafından hazırlanan “Turizm destinasyonları için sürdürülebilir turizm göstergeleri rehberi” adlı çalışmadır. Bu çalışmada sürdürülebilir turizm ile ilgili ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel göstergeler arasında, yerel kültür üzerine bilgiler ve somut olmayan kültürel mirasın korunmasına ilişkin göstergeler yer almaktadır.

Somut olmayan kültürel miras unsurları, bir bölgeyi diğer bölgelerden ayıran en önemli göstergelerden birisidir. Farklı kültürleri tanımak ve keşfetmek isteyen ziyaretçiler açısından somut olmayan kültürel miras, bu yönüyle önemli çekicilik unsurları arasında yer almaktadır. Sürdürülebilir turizm, bu anlamda hem söz konusu bölgeye ait somut olmayan kültürel mirasın korunmasını ve gelecek nesillere aktarılmasını ve hem de yöreye ait somut olmayan kültür unsurlarının turizm yoluyla farklı kültürleri tanıma ve keşfetme isteğindeki ziyaretçilerle paylaşılmasını sağlayan önemli kavram ve uygulamalardan birisidir.

Turizm sektörü kapsamında, doğrudan somut olmayan kültürel miras kavramını inceleyen bazı araştırmalar bulunmaktadır. Bu doğrultuda; Gonzalez’in 2008 yılında yaptığı çalışmada, somut olmayan kültürel miras turizminin var oluşu ile insan kişiliği arasındaki ilişki incelenmiştir. Gonzalez’e (2008) göre; dünyada globalleşmeyle birlikte turizm, geleneksel sınırları ortadan kaldırmış ve sosyal bütünleşmeyi ve karmaşıklığı artıran yeni bir yapı ortaya çıkarmıştır.

Bir başka çalışmada; Alzahrani (2011), yerli Amerikan kültürünün bir parçasını oluşturan Amerikan Hintlilerine ait somut olmayan kültürel mirasın Amerika’da yasal olarak koruma altına alınmasına yönelik tarihsel süreçteki ve günümüze ait girişimleri analiz etmektedir. Lenzerini’nin 2011 yılındaki çalışmasında, somut olmayan kültürel mirasın uluslararası ölçekte korunması anlamında, somut olmayan kültürel miras unsurlarının kültürel insan haklarının bir parçasını sunması itibariyle, dolaylı da olsa ancak uluslararası insan hakları kanunu uygulamalarından yararlanabildiği ve dolayısıyla somut olmayan kültürel mirasa dair kanun ve uygulamaların yetersiz olduğu vurgulanmaktadır. Rodzi, Zaki ve Subli (2013) ise, somut olmayan kültürel miras ile turizm arasındaki ilişkiyi olumlu ve olumsuz boyutta değerlendiren çalışmaları incelemişlerdir.

Ayrıca, Gümüşhane'ye ait somut olmayan kültürel miras varlığını incelemiş olan literatür taranmış ve literatürde bu amaçla yapılmış olan sınırlı sayıda çalışmaya ulaşılmıştır. Bu anlamda şimdiye kadar yapılmış olan en önemli ve kapsamlı eser; Talat Ülker, Necati Yılmaz, Şahin Kazancı ve Engin Doğru'ya (2011) ait olan 6 ciltlik çalışmadır. Çalışmada Gümüşhane merkezine ve Kelkit, Şiran, Torul, Köse ve Kürtün ilçelerine ait halk kültürü, diğer adıyla somut olmayan kültürel miras unsurları incelenmektedir (2011).

YÖNTEM

Çalışmanın evrenini Gümüşhane ilindeki turizm paydaşları oluşturmaktadır. Maksatlı örneklem yöntemine göre söz konusu turizm paydaşları arasından araştırmanın örnekleme belirlenmiştir. Gümüşhane ilinde unutulmaya yüz tutmuş somut olmayan kültürel miras unsurlarının belirlenmesi ve sürdürülebilir turizm ile olan ilişkisinin ortaya konulması amacıyla ilde maksatlı örneklem yöntemi ile seçilen el sanatı ustası, zanaatkar, gazeteci, yazar, kültür adamı gibi kişilere yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi ile hazırlanan açık uçlu sorular yöneltilmiş, görüşme metinleri kategorilere ayrılarak içerik analizi tekniği ile çözümlenmiştir.

BULGULAR

Bu kısımda, mülakat metinleri çözümlenerek, temel kategorilere ayrılmış ve kategoriler, içerik analizi tekniği kullanılarak çözümlenmiştir.

Çözümleme İçin Kullanılan Tematik Kategoriler

Tematik kategoriler, ifadeler arasındaki somut olmayan kültürel miras ile sürdürülebilir turizm ilişkisini ortaya koyan ana eksenlerin ayırt edilmesi ve kodlanmasıdır. Kodlama için üst grup (α) ve üst grup içerisinde alt gruplar belirlenerek saymacaya tabi tutulmalı ve fark/benzerlikler her metin kaynağının toplumsal bağlamında yorumlanmalıdır.

Araştırmaya dahil olan Gümüşhane ilindeki turizm paydaşlarının dağılımı ve paydaşlar tarafından belirtilen temel kategoriler Tablo 1 ve 2'de yer almaktadır;

Tablo 1. Gümüşhane İlinde Mülakat Yapılan Paydaşlar

Mülakat Yapılan Turizm Paydaşları	
Gazeteci, Eğitimci ve Yazar	8
Halk Eğitim Merkezi Yöneticisi	2
Zanaatkar ve El Sanatları Ustası	7

Tablo 2. Gümüşhane İlindeki Paydaşların Görüşlerine Göre Belirlenmiş Olan Temel Kategoriler

<i>α: Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Değerlendirilebilecek Unutulmaya Yüz Tutmuş Somut Olmayan Kültürel Miras Unsurları</i>
αA:El Sanatları ve Zanaatkarlık
αB:Gastronomi ve Mutfak Kültürü
αC:Yöresel Mimari
αD:Halk Kültürü Etkinlikleri (düğünler, halk oyunları, festivaller, yayla şenlikleri, halk müziği, vb.)

Üst tema α kategorisi alt kategorilere ayrılmaktadır. Yukarıda belirtilen kategorilere ilişkin paydaş görüşleri sırasıyla belirtilecektir.

α Kategorisi: Unutulmaya Yüz Tutmuş Somut Olmayan Kültürel Miras Unsurları

αA: El Sanatları ve Zanaatkarlık Kategorisi

Tablo 3. El Sanatları ve Zanaatkarlık İle İlgili Ön Plana Çıkan Paydaş Görüşleri

<ul style="list-style-type: none"> Gümüşhane merkeze bağlı Dölek Köyü'nde radyasyon içermeyen topraktan "gudu (çömlek)" üretilmektedir. Guduların üretiminde kullanılan çamurun özelliği, üç farklı toprak türünün karışımından meydana gelmesidir. Eskiden gudularda turşu, peynir gibi yiyecekler saklanırdı. Gudu adı verilen çömleklerin günümüzde evlerde kullanımı azaldı. Dölek Köyü'nde üretilen guduların gelecek nesillere aktarılması ve turizme kazandırılması amacıyla Gudu müzesi yapılabilir.
<ul style="list-style-type: none"> Koyundan elde edilen yünün eğrilmesi ile işlenen "zilli kilim", Kelkit ilçesinde yer alan değerli bir kültürel öğedir. Zilli kilimlerin boyası; sumak, palamut, sütliğen, sığır kuyruğu, kuşburnu, alıç, kızamak gibi bitki türlerinin kurutulup kaynatılması ile elde edilirdi. Zilli kilim, bölgedeki diğer kilim türü olan "ala kilime" göre daha renkli ve desenli olduğundan tercih edilmektedir.
<ul style="list-style-type: none"> Kelkit ilçesinde öbek taşı ya da gindare taşı adı verilen taşlar minare yapımında, taş köprülerde, konaklarda, ev dolaplarında, camilerin minber ve mihraplarında işlenerek kullanılmaktadır. Bu taşın en belirgin özelliği ise kolay işlenebilmesi ve yumuşak olmasıdır.
<ul style="list-style-type: none"> Gümüşhane ili merkeze bağlı bazı köylerde sepet, yayık, gufa gibi mutfak araç-gereçleri; yine merkeze bağlı Esenyurt, Yeniköy ve Yukarı Alıçlı köylerinde köstere taşı ve hayvan semeri üretilmekteydi.
<ul style="list-style-type: none"> Kürtün'de zil, kantar, terazi, yayık, tuluk, saban, urgan, yular gibi malzemelerin üretimi eskisi kadar yaygın olmasa da günümüzde de devam etmektedir. Kürtün'de üretilen "yayıklar", yoğurdun acısını çekmesi nedeniyle özellikle yoğurt firmaları tarafından tercih edilmektedir. Bu yayıkların ana maddesi çam kokusunu geçirmeyen sakız çamıdır. Küçük yayıklar, hediyeelik eşya kullanımı için yapılırken; daha büyükleri ise yoğurdun bozulmadan saklanması için tercih edilirdi.
<ul style="list-style-type: none"> Kentleşme, göç ve ekonomik şartlar; el sanatlarının önemini yitirmesine neden oldu. Günümüzde, özellikle gençlere geleneksel el sanatlarının öğretilerek, onların bu alanda uğraş elde etmelerinin sağlanması oldukça zordur.

αB: Gastronomi ve Mutfak Kültürü Kategorisi

Tablo 4. Gastronomi ve Mutfak Kültürü İle İlgili Ön Plana Çıkan Paydaş Görüşleri

<ul style="list-style-type: none"> Gümüşhane ilinde siron, herle, kuymak, ısırgan otu çorbası, borani, kesme çorbası gibi yiyecek türlerinin yapımı günümüzde oldukça azaldı.
<ul style="list-style-type: none"> Gümüşhane yöresine ait yemekler et ağırlıklıdır. Soğan dolması, bocu dolması gibi dolma çeşitleri genellikle düğünlerde pişirilirken; kavurma, haşıl, borani, su böreği, "ziron" gibi yemekler günlük olarak pişiriliyordu. Günümüzde bu yemekler değişmeye ve unutulmaya başlamıştır.
<ul style="list-style-type: none"> Gümüşhane ilinin yukarı dere denilen merkez köylerinde ve Kelkit-Köse ve Şiran ilçelerinde "haşıl" adı verilen keşkeğe benzer bir yemek yapılırdı. Günümüzde bu yemeğin yapımı unutulmaya başlamıştır.
<ul style="list-style-type: none"> Gümüşhane ilinde pazı, kıyma veya ıspanak kullanılarak, soğanlı ve üzerine yumurta kırılarak yapılan "muhla" adı verilen yemek türü bulunmaktadır. Bu yemek, özellikle ramazan sofralarında, az malzemeyle yapılan pratik bir yemek türüdür.
<ul style="list-style-type: none"> <i>Pestil ve köme</i>, Gümüşhane ilinin genelinde üretilen ulusal anlamda bilinirliği yüksek yiyecek türüdür. Uluslararası anlamda bilinirliğinin artırılması amacıyla, dış pazarlarda tanıtımının yapılması gerekmektedir.
<ul style="list-style-type: none"> Geçmişten günümüze ilin mutfak kültüründe kaybolan ve unutilan bir çok unsur mevcuttur. Sofra adabı, kiler ve mutfakta kullanılan silkoş, kulaklı, merger vb. araç- gereçler ve yiyecek- içecek ve araç-gereçlerin muhafaza edildiği ambarlar günümüzde artık çok fazla kullanılmamaktadır. Ayrıca, eskiden terek adı verilen raflarda yer alan bakır malzemeler kullanılarak, kilerde yemekler pişirilirdi. Günümüzde, bazı köylerde bu araç ve gereçlerin kullanımı çok az da olsa devam etmektedir.
<ul style="list-style-type: none"> Gümüşhane iline ait yiyecek- içeceklerin ulusal Türk mutfağındaki bilinirliği arzu edilen düzeyde değildir. Bu bağlamda, geleneksel olarak pişirilen ve ön plana çıkan yemek türleri, malzeme bakımından çeşitlendirilmeli ve günümüz sunum teknikleriyle zenginleştirilerek misafirlere sunulmalıdır. Bu yemeklerden bazıları haşıl, bulgurlu pağla, gendime çorbası, karın kaymağı, ağuz, muhla, lemiz ve Kelkit kuru fasulyesidir. Gümüşhane ilinde turistler için çekicilik unsuru oluşturabilecek yöresel yiyecek ve içeceklerin, otantik bir ortamda misafirlere sunulabileceği restoran sayısının artırılmasında fayda vardır. Ayrıca, yöresel yemeklerin bazılarının il genelindeki tüm yiyecek- içecek tesisi menülerinde yer alması, ilin gastronomi kültürünün bilinirliğine katkı sağlayacaktır.
<ul style="list-style-type: none"> Gümüşhane ilinde diğer ritüellerde olduğu gibi yiyecek- içecek kültüründe de (kullanılan malzeme- hazırlama ve sunuş) Doğu Anadolu, Karadeniz ve hatta İç Anadolu Bölgesi'nin etkisine rastlanır. Kelkit-Şiran-Köse ve Gümüşhane merkezde (yukarı dere) Doğu Anadolu mutfak kültürünün etkisi söz konusu iken, Torul-Kürtün ve Gümüşhane merkezde (aşağı dere) Karadeniz mutfak kültürünün etkisine rastlanır. Diğer taraftan, Şiran ilçesinin bazı köylerinde çerkez mutfak kültürü hakimdir.
<ul style="list-style-type: none"> Gümüşhane'nin Karadeniz kültürünün etkisi altındaki ilçelerinde; lahana çorbası, ısırgan, muhlama (yağlaç) gibi geleneksel yiyeceklerin yapımı günümüzde de sürmektedir. Kaldirek, kiraz ve kabalak turşusu, kuşburnu ve kurufasulye gibi bitkiler ilçenin gastronomi kültüründe yer alan yiyecekler arasındadır. Kürtün ilçesinde üretilen şeker fasulyesi güneşin bakı etkisi nedeniyle farklı bir lezzete sahiptir. Ayrıca ilçedeki yaylalarda keçi sütü de üretilmektedir.

aC: Yöresel Mimari Kategorisi

Tablo 5. Yöresel Mimari İle İlgili Ön Plana Çıkan Paydaş Görüşleri

<ul style="list-style-type: none"> Gümüşhane’de özellikle cumhuriyetin kurulmasından sonra bölgenin zenginleri tarafından konaklar yaptırılmıştır. Balyemez Konağı, Hasan Fehmi Ataç Konağı, Özdenoğlu Konağı ve Ali Bey Konağı ilk konaklar arasındadır. Geleneksel Gümüşhane evleri, iki katlı ve bahçeli olarak tasarlanmıştır. Genel olarak, bu evlerin ana yapı malzemesini taş, kerpiç ve ahşap oluştururken, damlarda sac, kiremit, toprak; bacalarda ise tuğla malzemesi kullanılmaktadır.
<ul style="list-style-type: none"> Süleymaniye Mahallesi, Gümüşhane ilinin eski yerleşim yeridir. Süleymaniye Mahallesi, Türk, Rum ve Ermenilerin birlikte yaşadığı bir kültür mozağıdır. Süleymaniye Ulu Camii, Bağios İones Kaya Kilisesi, Rum Erkek Lisesi, Ulu Camii Haziresi, Süleymaniye Hamamı, Hacı Tahir Efendi Türbesi gibi tarihi ve kültürel varlıklar bulunmaktadır. Bu kültürel varlıkların korunması ve gelecek nesillere aktarılması açısından, bölgedeki altyapı ve restorasyon çalışmalarının ivedilikle sonlandırılması ve bu bölgenin açık hava müzesi şeklinde planlanarak, ziyaretçilere açılması önerilebilir.
<ul style="list-style-type: none"> Krom vadisi, İmera Köyü ve Santa Harabeleri başta olmak üzere farklı inanç gruplarına ait inanç merkezlerinin turizm yoluyla korunması sağlanabilir. Bu bölgelerde yer alan tarihi yapıların aslına uygun bir şekilde restore edilmesi önerilebilir. Ayrıca, Gümüşhane yaylarından geçen yeşil yol kapsamında planlanan alanlarda, özellikle tarihi yapıların yer aldığı bölgelerde belli bir mesafeye kadar araç girişinin engellenerek yürüyüş yolu olarak planlanması, bölgedeki tarihi yapıların tahribatının önlenmesi açısından faydalı olacaktır.
<ul style="list-style-type: none"> Gümüşhane’de mimari açıdan plansızlık söz konusudur. Tarihsel süreç içerisinde ilin mimari gelişimi sağlanamadı. Gümüşhane ileri gelenlerine ait olan konaklar yalnızca konaklama amacıyla değil, misafir ağırlama amacıyla da kullanıldı. Buradaki ilk konaklar, Ali Fuat Kadirbeyoğlu tarafından kendisine ve dönemin Valisi’ne 1925 yılında yaptırılmıştır. İl genelindeki konakların nitelikli projeler aracılığıyla, geleneksel yapı korunarak restore edilmesi önerilebilir. Hasan Basri Güzeoğlu’nun Gümüşhane Valiliği esnasında bu konaklardan bazıları restore edilerek, yiyecek-içecek tesisi olarak kullanılmaya başlandı. Gümüşhane merkezde 40’a yakın geleneksel ev ve konak bulunmaktadır. Bu konakların herbirisi ayrı bir alanda hizmet verebilecek şekilde tasarlanabilir ve turistik çekicilik oluşturabilir.
<ul style="list-style-type: none"> Köylerde bulunan eski taş ve ahşap evlerin restore edilerek turistlerin kullanımına sunulması, hem taş ev kültürünün yaşatılması hem de ekonomik gelir elde edilmesi açısından bölgeye katkıda bulunacaktır. İlde geleneksel mimarinin korunduğu köy evlerinin, Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı ve diğer fon kaynaklarının teşvikiyle projelendirilmesi gerekmektedir. İl genelinde konak, köy evi gibi yapıların korunması ve gelecek nesillere aktarılmasını sağlamak ve restorasyonunda kullanılmak üzere kamu kuruluşları tarafından ilgili yapının hissedarlarına teşvik de verilmektedir.

αD: Halk Kültürü Etkinlikleri (düğünler, halk oyunları, festivaller, yayla şenlikleri, halk müziği, vb.)

Tablo 6. Halk Kültürü Etkinlikleri İle İlgili Ön Plana Çıkan Paydaş Görüşleri (düğünler, halk oyunları, festivaller, yayla şenlikleri, halk müziği vb.)

<ul style="list-style-type: none"> Gümüşhane'nin Erzincan ve Bayburt'a yakın yörelerindeki düğün adetleri, şiveleri, müzik enstrümanları, Giresun ve Trabzon'a yakın olan ilçelerden farklıdır. Bu temel farklılık, Doğu Anadolu ve Karadeniz Bölgesi kültür farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Gümüşhane'nin Erzincan ve Bayburt illerine yakın köy ve ilçelerinde davul-zurna müzik kullanımı olarak kullanılırken, Trabzon-Giresun illerine yakın köy ve ilçelerde ise kemençe kullanılmaktadır. Merkezde bağlı bazı köy düğünlerinde, horon ve halay birlikte oynanmaktadır. Günümüzde kemençe, davul-zurna ile oynanan horon ve halay gibi geleneksel halk oyunlarını alaylı olarak öğrenen kişilerin sayısı azalmıştır.
<ul style="list-style-type: none"> Karadeniz kültürünün hakim olduğu köylerde "musalla" adı verilen yerlerde pazarlar kurulurdu. Bu pazarlarda yöredeki köylerden getirilen ürünler satılırdı. Günümüzde yine bu bölgede organik ürünlerin satılacağı "organik ürünler pazarı" kurularak ziyaretçilerin kullanımına sunulabilir. Gümüşhane Musalla vadisindeki belirlenecek bir alana organik ürünler pazarı kurulabilir.
<ul style="list-style-type: none"> Gümüşhane ilinin Bayburt-Erzincan illerine yakın bölgelerinde düğün gelenekleri farklı ritüeller içermektedir. Örneğin Kelkit ilçesinde, komşu köyler arasında "düğüne sesleme geleneği" halen devam etmektedir. Bu geleneğe göre, akrabalık ilişkisi olmaksızın komşu köyü sakinleri düğünlere davet edilir. Davet edilen misafirler, köy konaklarında misafir edilir. Konak başı denilen kişiler, bu misafirlerin ihtiyaçlarını gidermekten sorumludurlar. Konakların işlerini hizmetliler görür; hizmetlerine karşılık olarak konak misafirlerinden toplanan ücret, konak başları vasıtasıyla bu kişilere dağıtılır. Düğün yemeği organizasyonunu "keyveni" ya da "hanımağa" denilen kadın ustalar idare eder, burada yapılan yemekler her bir konağa dağıtılır. Konak misafirlerinin yemek dışındaki ihtiyaçları konak sahibi tarafından karşılanır, bunun yanında misafirler, gerektiğinde konağın ihtiyaçları için kullanılmak üzere malzemeler getirirler. Ayrıca, düğünlerde "çeyiz yazma" geleneği sürmektedir. Bu geleneğe göre düğün başlamadan önce çeyizler, takılardan başlamak üzere yazılarak (hesaplanarak) kayıt altına alınmaktadır. Bu işlemin yapılmasının nedeni, taraflar arasındaki ayrılık ihtimaline karşı, çeyiz tutarını belgelendirmektir. Düğün misafirlerine yakınlık derecesine göre yün çorap ve havlu gibi hediyeler verilirdi.
<ul style="list-style-type: none"> Gümüşhane'nin, merkeze bağlı (aşağı dere) köylerinde yürüyüş kolonileri kurularak düğün alayı yola koyulurdu. Buradaki köylerde Rum nüfus yoğun olduğundan, düğünlerdeki müzikler kemençe ağırlıklıdır. Düğün yolunda, kemençe eşliğinde yol havası söylenirdi. Düğünlerde ve gelin alma esnasında "bıçak oyunu" vb. oyunlar oynanırdı. Fakat günümüzde köylerde yapılan geleneksel düğünler, yerini salon düğünlerine bırakmıştır. Gümüşhane ilinde ve bazı ilçelerinde düğünlerde imece usulü dayanışma söz konusuydu. Örneğin, en fakir ailelerin düğünlerinde bile yardımlaşmayla çok çeşitli yemekler servis edilirdi.
<ul style="list-style-type: none"> Gümüşhane merkeze bağlı köy ve ilçelerinde; Herfene Geceleri, Mayıs 7'si, Ayazma Şenliği, Kafalak Şenliği, April'un 5'i, Burgababa Şenliği gibi etkinlikler düzenlenirdi. Günümüzde bu kapsamda çok sayıda yayla şenliği ve festival düzenlenmektedir. Bu şenliklerde farklı köylerden gelen kişiler oyunlar oynar ve dostluklar pekiştirilirdi.

Tablo 6. (Devam)

<ul style="list-style-type: none"> Gümüşhane il genelinde yaz aylarında düzenlenen yayla şenlikleri ve festivaller, bölgeden göç eden gurbetçi vatandaşların memleket özlemlerini gideren, geleneksel kültürel paylaşımlarını artıran etkinliklerdir. Bu kültürün yaşatılması adına, yayla şenliklerinin amacına uygun şekilde sürdürülmesi, yöreye ait somut olmayan kültürel miras unsurlarının yaşatılması ve gelecek nesillere aktarılması açısından önemlidir. Gümüşhane yaylalarının bir çoğunu Trabzon, Giresun halkı kullanmaktadır. Yaylalara yönelik alt yapı ve üst yapı çalışmalarının çevresel ve sosyo-kültürel etkiler göz önünde bulundurularak yürütülmesi gerekmektedir.
<ul style="list-style-type: none"> Gümüşhane yöresinin kendine has kız isteme ritüeli bulunmaktadır. Öncelikle erkeğin ailesinden kadınlar öncülüğünde, istenilecek kızı görmek için hamama gidilir, burada kız tarafının ağzı aranır. "İşittirme" de denilen bu gelenek Gümüşhane köylerinde halen sürdürülmektedir. Yani kızın ailesinin ilk tavrı ölçülür. Daha sonraki aşamada, olumlu bir geri-dönüş oldu ise kız evine istemeye gidilir. Kız tarafı ilk seferde kızı vermeye yanaşmaz, ama kızın görüşü de alınarak karşı tarafa açık kapı bırakılır. Bu süreçte erkek ile ilgili araştırma yapılır. Sonraki aşamada, iki tarafın da ortak tanıdığı kişiler kız istemeye götürülerek erkek tarafına kefil olurlardı. Günümüzde ise çiftler tanıştıktan sonra ailelere haber veriliyor, bu aşamada ailelere çiftleri onaylamak kalıyor.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Gümüşhane'de turizmin gelişim bakımından başlangıçta yer alması nedeniyle, somut olmayan kültürel miras unsurlarının korunması ve kayıt altına alınması anlamında Gümüşhane ili, henüz geri dönülemez noktada değildir. Bu nedenle, sürdürülebilir turizm göstergeleri rehberliğinde temel ilkeler belirlenerek korumaya ve kullanma dengesini oluşturmaya yönelik standartlar sisteminin kurulması, Gümüşhane turizminin sürdürülebilir gelişimi açısından önemli görülmektedir.

Bu çalışmada, Gümüşhane iline ait geleneksel el sanatları, yiyecek-içecek kültürü, yöresel mimari, halk kültürü etkinlikleri değerlendirilmiş olup, unutulmuş ve unutulmaya yüz tutmuş bir çok kültürel değer bulduğu belirlenmiştir.

Bu bağlamda Gümüşhane iline ait somut olmayan kültürel miras unsurlarının sürdürülebilir turizm rehberliğinde korunması ve gelecek nesillere aktarılmasının sağlanması açısından şu önerilerde bulunulabilir;

- Yerel halkın somut olmayan kültürel miras unsurlarının önemi ve korunması konusunda farkındalığının artırılması için üniversitenin öncülüğünde tüm paydaşların projeler aracılığıyla ortak amaca yönelmesi sağlanmalıdır. Bu kapsamda paydaşların biraraya geleceği ve karşılıklı iletişime imkan verecek oluşumların desteklenmesi ve sonuca odaklı proje çalışmalarının hayata geçirilmesi önerilebilir. En önemlisi söz konusu projelerin hiçbir çıkar gözetilmeden, Gümüşhane ilinin önceliklerini hesaba katarak, tüm paydaşları içeren bir konsensus dahilinde planlanması ve kararlılıkla sürdürülmesi elzemdir.

- Gümüşhane iline ait yiyecek-içecek, masal, türkü, el sanatı, halk kültürü etkinliği gibi somut olmayan kültürel unsurlarının tescil edilmesine yönelik gerekli çalışmaların ivedilikle hayata geçirilmesi gerekir. Örneğin, Gümüşhane ilinde geleneksel olarak tüketilen ziron (siron), haşıl, gündime çorbası, kelkit kuru fasulyesi, muhlâ, kesme çorbası gibi yiyeceklerin Gümüşhane adına tescillenmesi için gereken yetkiye sahip ilgili kuruluşların gerekli başvuru çalışmalarını gerçekleştirmeleri önerilebilir.
- Yerel halkın el sanatlarına olan ilgisinin artırılmasına yönelik, Halk Eğitim Merkezleri öncülüğünde, eğitim çalışmalarının farklı el sanatı çeşitlerini teşvik edecek bir şekilde etkin ve koordineli olarak yürütülmesinde fayda vardır. Kelkit Halk Eğitim Merkezi'nde yürütülen "zilli kilim" eğitimi çalışmaları, el sanatları kapsamında örnek bir projedir.
- Gümüşhane ilinin tanıtıldığı ulusal etkinliklerde, el sanatları ustalarının üretim ve sunumu eşzamanlı olarak yapabilecekleri platformların kurulması, hem bu el sanatlarının bilinirliğinin sağlanmasına hem de korunarak gelecek nesillere aktarılmasına katkıda bulunacaktır.
- Son olarak, ulusal ve bölgesel olarak, sürdürülebilir turizm ilkeleri rehberliğinde, somut olmayan kültürel miras unsurlarına yönelik akademik ve proje odaklı çalışmaların geç kalınmadan hayata geçirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Alzahrani, D. (2011). The protection of American Indian intangible cultural heritage. *eLaw Journal: Murdoch University Electronic Journal of Law*, 18(2), 53-63.
- Gonzalez, M. V. (2008). Intangible heritage tourism and identity. *Tourism Management*, 29(4), 807-810.
- Lenzerini, F. (2011). Intangible cultural heritage: the living culture of peoples. *The European Journal of International Law*, 22(1), 101-120.
- Resmi Gazete. (2006). Somut olmayan kültürel mirasın korunması sözleşmesinin onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun. [URL: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/01/20060121-1.htm>] (Erişim 12 Haziran 2015).
- Rodzi, N. I. M., Zaki, S. A. and Subli, S. M. H. S. (2013). Between tourism and intangible cultural heritage. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 85(20), 1-11.
- UNEP. (2003). Tourism and Local Agenda 21, The Role of Local Authorities in Sustainable Tourism. United Nations Publications. Paris.
- UNESCO. (2007). Safeguarding intangible heritage and sustainable cultural tourism: opportunities and challenges. *UNESCO-EIHAP Regional Meeting*, Hué, Vietnam, 1-137.

- UNESCO. (2015a). What is intangible cultural heritage?. [URL: <http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?lg=en&pg=00002>] (Erişim 12 Haziran 2015).
- UNESCO. (2015b). Dođal ve kültürel miras. [URL: <http://www.unesco.org.tr/?page=15:64:1:turkce>] (Erişim 12 Haziran 2015).
- lker, T., Yılmaz, N., Kazancı, ř. ve Doğru, E. (2011a). *Gümüşhane halk kültürü-1*. Trabzon: Gündüz Ofset Matbaacılık ve Yayıncılık.
- lker, T., Yılmaz, N., Kazancı, ř. ve Doğru, E. (2011b). *Gümüşhane halk kültürü-2*. Trabzon: Gündüz Ofset Matbaacılık ve Yayıncılık.
- lker, T., Yılmaz, N., Kazancı, ř. ve Doğru, E. (2011c). *Gümüşhane halk kültürü-3*. Trabzon: Gündüz Ofset Matbaacılık ve Yayıncılık.
- lker, T., Yılmaz, N., Kazancı, ř. ve Doğru, E. (2011d). *Gümüşhane halk kültürü-4*. Trabzon: Gündüz Ofset Matbaacılık ve Yayıncılık.
- lker, T., Yılmaz, N., Kazancı, ř. ve Doğru, E. (2011e). *Gümüşhane halk kültürü-5*. Trabzon: Gündüz Ofset Matbaacılık ve Yayıncılık.
- lker, T., Yılmaz, N., Kazancı, ř. ve Doğru, E. (2011f). *Gümüşhane halk kültürü-6*. Trabzon: Gündüz Ofset Matbaacılık ve Yayıncılık.